

פעילות בנושא מוסכמות התיאטרון

רחל היימן

התיאטרון הוא שפה, סימנים. על הסימן להיות מובן לקהל. למשל תנועות מוסכמות. הקהל צריך לפענח את הסימנים ומכאן צומחת החוויה. בחיים יש לנו סימנים טבעיים – מין גזע וכו' וסימנים מלאכותיים – בכוונה ליצור תקשורת. בהצגה יש הפיכה של הסימן הטבעי למלאכותי.

תרגיל:

לחשוב ולבצע סימן שכולם יבינו אותי בלי מילים. ההצגה היא לא החיים. גם ההצגה בסגנון הריאליסטי היא לא חיים. לכן יש שימוש בסימנים בקונוונציות – מוסכמות.

תרגיל:

כול זוג תלמידים מקבל בעיה בימתית ומציע לה פתרון. לאחר הצגת הסצנה לפני הכיתה, יערך דיון ובו יהיה עליהם לומר לאיזה תחום שייך הפתרון.

הצעות לסצנות:

1. הדמות הולכת לישון, ומתעוררת למחרת בשעת צהרים.
2. הדמויות נמצאות בלילה במקום שיש בו על פי המחזה חושך מוחלט.
3. המחזה מתאר דמות משנות נעוריה ועד לזקנתה.
4. דמות א' לוחשת סוד לדמות ב'. דמות ג' שנמצאת על הבמה לא אמורה לשמוע זאת.
5. המחזה מתרחש במספר מקומות: ארמון מפואר, יער עבות, ורחוב סואן.
6. דמות אחת הורגת דמות אחרת.
7. דמות מתאבדת.
8. דמות מתכננת מזימה מבלי ששאר הדמויות יודעות עליה.
9. המחזה מתרחש בסלון של בית. הדמויות נכנסות לשם ממקומות שונים.
10. אחת הדמויות במחזה היא שחורה – אפריקנית.
11. בסצינה מרכזית הדמות מתבוננת בעצמה במראה ומדברת על חייה.
12. המחזה מתרחש 24 שעות.

13. אחת הדמויות היא זרה, לא מאותו רקע - מקום של האחרות.
14. יורד גשם.
15. הבית של הדמות נשרף.
16. חלק מהדמויות מדברות בסלון הבית וחלק מדברות בגינה.
17. המחזה מתרחש במאה השש עשרה.
18. המחזה מתאר משפחה ערבית.
19. הדמות מרבה להיכנס לצ'טים באינטרנט.
20. הדמות המחזה היא חריגה. האפקט לא אמור להיות קומי.

חלוקת צילומים מוסכמות

אמנות התיאטרון מושתתת על מוסכמות (קונבנציות).

מוסכמת תיאטרון היא מעין הסכם הקיים בין הקהל למבצעים ולמפיקים לקבל תחבולות והמצאות מסוימות לא מפני שהן אמיתיות או טבעיות אלא מפני שהן הכרחיות למימוש של התיאטרון. תיאטרון אינו יכול להתקיים ללא סדרה של מוסכמות, שהקהל מסכים עימן ויידע שנועדו ליצירת האשליה.

כל קהל בכל תיאטרון, ניחן במודעות של מגבלות הבמה, ובהכרחיות של הקונבנציות, על מנת לפתור מגבלות אלו.

ישנם שני סוגים של מוסכמות בתיאטרון:

1. מוסכמות קבועות, הקשורות לעצם קיומה וטבעה של האמנות.
2. מוסכמות המשתנות עם הזמנים וקשורות לז'אנרים (סוגים), לסגנונות ולאופי האירוע התיאטרלי הנתון.

מוסכמות חייבות להתקבל על ידי הצופים. הם מותאמות לנוהגים מסוימים. התיאטרון בעצמו הוא מוסכמה, הוא עולם של התחזות והעמדת פנים. הוא מרשה "לשקר", אולם השקרים של התיאטרון הם לא רק "דימויי אמת" אלא הם שקרים שהיעד שלהם הוא האמת. המוסכמות, מאפשרות לנו לחוות חוויה ולגלות אמת משמעותית על האדם, החברה והעולם. אנו מסכימים לקבל את השקר, כדי להגיע לאמת גדולה באמת.

מוסכמה של גילום דמות

מוסכמות תיאטרליות, הן מעין משחק, אשר הצופים מסכימים לשחק במשותף עם השחקנים. הצופים ביוון, הסכימו לקבל גברים המשחקים תפקידי נשים. מקהלה יוונית יכולה הייתה להיות אנשים זקנים, אנשים צעירים, המון אזרחים וכל משהו אחר שהיה נחוץ. הצופים האליזבתניים, הסכימו לקבל נערים בתפקידי נשים. תיאטרון זה עשה שימוש רב במונולוגים ובדיבור הצידה לקהל (ASIDE).

במחזמר המודרני למקהלות השירה והריקוד יש תפקידים שונים.

אנו מסכימים לקבל ש _____ היא _____ למשך ההצגה. ש _____ הוא _____ אף כי שבחיו הוא רחוק מלהיות בעל אישיות כמו זו שהוא מציג. ברור לנו ש _____ הבימתי לא נרצח באמת, והשחקנית שמשחקת את _____ לא תולה את עצמה.

הקונבנציה של הזמן

לרוב המחזה וכן ההצגה, הם בעלי התחלה, אמצע וסוף, כלומר מוגבלים בזמן. פרק הזמן שבו מתרחשת ההצגה (כשעתיים), יכול לייצג זמנים שונים, ימים חודשים ואף שנים. בתיאטרון היווני, המקהלה יוצרת מעבר של זמן. בתיאטרון האליזבתני שינוי מסך, או אמירות בטקסט סימנו את מעבר הזמן. בתיאטרון בתקופתנו יש מגוון אמצעים כמו איפור, תאורה, תפאורה וכו' העוזרים לציין את מעבר הזמן.

בתקופה האליזבתנית היו מציגים באור יום, וכאשר רצו לציין שהזמן הוא לילה, היה השחקן נושא לפיד, או שהיה מציין במילים "איזה אור ירח". אמירה זו סימנה לצופים שהסצינה מתרחשת בלילה.

כיום אני מקבלים כמובן מאליו, שהזמן הוא לילה, כאשר הבמה מוצפת אור כחול, שבו כל שחקן ושחקן נראה זה לזה, וכמובן גם לעינינו. אם יש צורך בכך, אנו מדמיינים את החשיכה כמוחלטת, ומוכנים להאמין, שהשחקנים אינם מזהים זה את זה.

הקונבנציה של הדיבור

הקהל צריך לשמוע כל מילה הנאמרת על הבמה. אפילו בסצינות אינטימיות השחקנים חייבים לדבר בקול רם. במהלך ההצגה השחקנים מכוונים את המילים לעבר הקהל, בצורה שהוא ישמע אותן. אם למשל דמות אחת על הבמה חייבת ללחוש משהו לדמות אחרת, תשמע הלחישה גם במקום

מושבו של הצופה המרוחק ביותר, אולם שחקן נוסף העומד על הבמה לא שומע זאת, כיוון שאיננו אמור לשמוע זאת, ואנו מאמינים בכך.

הג'סטות (מחוות)

בעוד שג'סטות של בני אדם בעולם הממשי עשויות להיות לעתים חסרות משמעות, על הבמה הן שונות. כאן חייבת הג'סטטה להיות "גדולה מהחיים", כדי שהקהל יוכל "לקרוא" אותה והיא מוגזמת בהרבה מהחיים. גם בדיבור וגם במחוות שונה הבמה מהקולנוע. האחרון יכול לתעד כל ג'סטטה קטנה וכול קול חרישי.

הקונבנציה של המקום

עיצוב המקום מבוסס על כמה מוסכמות בסיסיות המקובלות גם בתיאטראות ימינו. אנחנו לא נוטעים עצים, שיחים, פרחים, או בונים בתים על הבמה. משטחי הקנבס המצוייירים קירות הדיקט, קוליסות, פודיומים ואביזרים מסמנים "נקראים" על ידי הצופה. ישנן תקופות רבות בתולדות התיאטרון, בהן מבנים או עצמים לא דמו אפילו באופן קלוש לעצמים הטבעיים אלא רק ייצגו אותם באמצעות מוסכמה. בתיאטרון הסיני מניפה בידו של השחקן יכולה לשמש כחרב, כמחיצה, כצלחת או כל שימוש אחר. מקל ובסופו מספר גדילים מסמל סוס. שני כסאות ושולחן יצרו למשל הר לטפס עליו. הקונבנציות בתיאטרון המזרח הן בעלות מסורת ארוכה. משנות העשרים החלה התעניינות בתיאטרון המזרחי והתיאטרון המודרני המערבי הושפע ממנו.

מוסכמת "הקיר הרביעי"

מוסכמה זו מתייחסת אל הבמה הריאליסטית. היא מבקשת מקהל הצופים, להאמין שאנו מציצים אל חדר מגורים דרך קיר אחד שלו. קיר בלתי נראה שדרכו נשקפת לנו הפעולה שעל הבמה. נוצר חוזה בין הצופה לתיאטרון: חובתו של הצופה להסכים עם כך שהסימן התיאטרוני מייצג הווייה מדומה, "סיפור".

זכותו ליצור לעצמו את הדימוי האישי שלו הנובע מתוך הסימן התיאטרוני.

משמעותו של הדימוי יכולה להיות סוביקטיבית לגמרי אולם אז לא יחוש הצופה בחוויית היחד שאופיינית לקהל התיאטרון.

הצופה יכול לפענח את הסימן בעזרת צופן המעוגן בחברתו ובתרבותו.

הצופה יכול להיעזר גם בצפנים שמקורם בדרמה על סוגיה ובתרבות התיאטרון על מוסכמותיה.
הצופה צריך להבחין בין העולם החוץ תיאטרוני, זה שהצופה חי בו והעולם הבימתי, זה הנגלה לו
על הבמה. העולם הבידיוני זה שהצופה מדמיין באמצעות הסימנים המוצגים על הבמה.
הצופה צריך להסכים להבין שיש כאן מוסכמה.

חלוקת צילומים קוואן. – מערכת הסימנים הבימתית